Сборник съдебна практика

РЕШЕНИЕ НА СЪДА (девети състав)

21 март 2024 година*

„Преюдициално запитване — Защита на потребителите — Договори за потребителски кредит — Директива 2008/48/ЕО — Член 3, буква ж), член 10, параграф 2, буква ж) и член 23 — Общи разходи по кредита за потребителя — Непосочване на релевантните разходи — Санкция — Директива 93/13/ЕИО — Неравноправни клаузи в потребителските договори — Член 3, параграф 1, член 4, параграф 2, член 6, параграф 1, член 7, параграф 1 — Точка 1, буква о) от приложението към Директива 93/13/ЕИО — Допълнителни услуги към договор за кредит — Клаузи, които дават на закупил тези услуги потребител приоритет при разглеждане на искането му за отпускане на кредит и при предоставяне на разположение на заетата сума, както и възможността да се отлага или разсрочва плащането на месечните вноски по кредита срещу заплащането на допълнителни разходи“

По дело C-714/22

с предмет преюдициално запитване, отправено на основание член 267 ДФЕС от Софийски районен съд (България) с акт от 21 ноември 2022 г., постъпил в Съда на 22 ноември 2022 г., в рамките на производство по дело

С.Р.Г.

срещу

„Профи Кредит България“ ЕООД,

СЪДЪТ (девети състав),

състоящ се от: O. Spineanu-Matei (докладчик), председател на състава, S. Rodin и L. S. Rossi, съдии,

генерален адвокат: J. Richard de la Tour,

секретар: Р. Стефанова-Камишева, администратор,

предвид изложеното в писмената фаза на производството и в съдебното заседание от 15 ноември 2023 г.,

* Език на производството: български.

като има предвид становищата, представени:

– за „Профи Кредит България“ ЕООД, от Х. Хинов, М. Войнова, адвокати, и К. Вонидова-Милчева,

– за Европейската комисия, от Н. Николова, I. Rubene и N. Ruiz García, в качеството на представители,

предвид решението, взето след изслушване на генералния адвокат, делото да бъде разгледано без представяне на заключение,

постанови настоящото

Решение

1 Преюдициалното запитване се отнася до тълкуването на член 3, параграф 1, член 4, параграфи 1 и 2, член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори (ОВ L 95 1993 г., стр. 29; Специално издание на български език, 2007 г., глава 15, том 2, стр. 273 и поправка в ОВ L 17, 2023 г., стр. 100), на точка 1, буква о) от приложението към Директива 93/13, както и на член 3, буква ж), член 10, параграф 2, буква ж) и член 23 от Директива 2008/48/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 23 април 2008 година относно договорите за потребителски кредити и за отмяна на Директива 87/102/ЕИО на Съвета (ОВ L 133, 2008 г., стр. 66).

2 Запитването е отправено в рамките на спор между С.Р.Г., с местоживеене в България, и „Профи Кредит България“ ЕООД, кредитна институция съгласно българското право, по повод на недействителността на договор за кредит и произтичащите от това последици относно връщането на суми, дължими за лихви и разходи, платени по силата на този договор.

Правна уредба

Правото на Съюза

Директива 93/13

3 Съгласно член 3 от Директива 93/13:

„1. В случаите, когато дадена договорна клауза не е индивидуално договорена, се счита за неравноправна, когато въпреки изискването за добросъвестност, тя създава в ущърб на потребителя значителна неравнопоставеност между правата и задълженията, произтичащи от договора.

2. Не се счита за индивидуално договорена клауза, която е съставена предварително и следователно потребителят не е имал възможност да влияе на нейното съдържание, по-специално във връзка с договори с общи условия.

Фактът, че някои аспекти от дадена клауза или някоя отделна клауза са индивидуално договорени, не изключва приложението на настоящия член към останалата част на договора, ако общата преценка на договора сочи, че той е договор с общи условия.

Когато продавач или доставчик твърди, че клауза от договор с общи условия е договорена индивидуално, той следва да докаже това с факти.

3. Приложението съдържа примерен и неизчерпателен списък на клаузи, които се смятат за неравноправни“.

4 Член 4 от тази директива предвижда:

„1. Без да се засяга член 7, преценката за неравноправност на дадена клауза се извършва, като се отчита характера на стоките или услугите, за които е сключен договорът, и се вземат предвид всички обстоятелства, довели до сключването му, към момента на самото сключване, както и всички останали клаузи в договора, или такива, съдържащи се в друг договор, от който той произтича.

2. Преценката за неравноправния характер на клаузите не се извършва нито по отношение на основния предмет на договора, нито по отношение на съответствието между цената и възнаграждението, от една страна, и стоките, които ще се доставят или услугите, които ще се предоставят в замяна, от друга страна, при условие че тези клаузи са изразени на ясен и разбираем език“.

5 Член 6, параграф 1 от посочената директива гласи:

Държавите членки определят изискването, включените неравноправни клаузи в договори между потребители и продавачи или доставчици да не са обвързващи за потребителя, при условията на тяхното национално право, и че договорът продължава да действа за страните по останалите условия, когато може да се изпълнява и без неравноправните клаузи“.

6 Член 7, параграф 1 от същата директива гласи:

„Държавите членки осигуряват, че в интерес на потребителите и конкурентите, съще[с]твуват подходящи и ефективни мерки за предотвратяване на употребата на неравноправни клаузи в договори, сключени между потребители и продавачи или доставчици“.

7 Приложението към Директива 93/13 е озаглавено „[у]словия, посочени в член 3, параграф 3“. Текстът на точка 1, буква о) от това приложение е следният:

„1. Условия, които имат за предмет или резултат:

[…]

о) задължаване на потребителя да изпълнява задълженията си, дори и когато продавачът или доставчикът не изпълняват своите“.

Директива 2008/48

8 Съображения 19, 20, 43 и 47 от Директива 2008/48 гласят:

„(19) За да се даде възможност на потребителите да взимат своите решения при пълно знание за фактите, те следва да получават адекватна информация относно условията и стойността на кредита и относно техните задължения, преди да бъде сключен договорът за кредит, която те могат да вземат със себе си и да обмислят. С оглед осигуряване на възможно най-пълна прозрачност и сравнимост на предложенията за сключване на договор, тази информация следва да включва по-специално годишния процент на разходите [(ГПР)], приложим за кредита и определян по еднакъв начин навсякъде в Общността. […]

(20) Общите разходи по кредита за потребителя следва да включва[т] всички разходи, включително лихва, комисиони, такси, заплащане за кредитни посредници и всякакви други видове разходи, които потребителят следва да заплати във връзка с договора за кредит, с изключение на нотариални [такси]. […]

[…]

(43) С оглед да се насърчи установяването и функционирането на вътрешния пазар и да се гарантира висока степен на защита на потребителите навсякъде в Общността, е необходимо да се гарантира сравнимост на информацията, отнасяща се до [ГПР] навсякъде в Общността. […] Затова настоящата директива следва ясно и изчерпателно да дефинира общите разходи по кредита за потребителя.

[…]

(47) Държавите членки следва да установят система от санкции за нарушаване на разпоредбите на настоящата директива и да гарантират тяхното привеждане в изпълнение. Докато изборът на санкции е по усмотрение на държавите членки, то предвидените санкции следва да бъдат ефективни, пропорционални и възпиращи“.

9 Член 3 от тази директива е озаглавен „Определения“ и гласи:

„За целите на настоящата директива се прилагат следните определения:

[…]

ж) „общи разходи по кредита за потребителя“ означава всички разходи, включително лихва, комисиони, такси и всякакви други видове разходи, които потребителят следва да заплати във връзка с договора за кредит и които са известни на кредитора, с изключение на нотариалните [такси]; разходите за допълнителни услуги, свързани с договора за кредит, по-специално застрахователни премии, също се включват, ако в допълнение към това сключването на договор за услугата е задължително условие за получаване на кредита или получаването му при предлаганите условия.

[…]

и) „[ГПР]“ означава общите разходи по кредита за потребителя, изразени като годишен процент от общия размер на кредита и, когато е приложимо, включително разходите, посочени в член 19, параграф 2.

[…]“.

10 Член 10 от посочената директива, озаглавен „Информация, която следва да се съдържа в договорите за кредит“, предвижда следното в параграф 2:

„Договорът за кредит посочва по ясен и кратък начин:

[…]

ж) [ГПР] и общата сума, дължима от потребителя, изчислен[и] при сключването на договора за кредит; посочват се всички допускания, използвани за изчисляването на този процент;

[…]“.

11 Член 19 от същата директива, озаглавен „Изчисляване на [ГПР]“, предвижда в параграф 2:

„За целите на изчисляването на [ГПР] се определят общите разходи по кредита за потребителя, с изключение на сумите, дължими от потребителя за неспазване на някое от задълженията му според договора за кредит, и разходите, различни от дължимата цена за покупка на стоки или услуги, независимо дали плащането по съответната сделка се извършва в брой или чрез кредит.

Разходите за поддържане на сметка за регистриране на погасяванията и усвояванията, разходите за използване на разплащателни средства за погасяванията и усвояванията и другите разходи, свързани с платежните операции, се включват в общите разходи по кредита за потребителя, освен ако откриването на сметката не е по избор и разходите по нея са посочени ясно и отделно в договора за кредит или в друг договор, сключен с потребителя“.

12 Член 22 от Директива 2008/48, озаглавен „Хармонизация и императивен характер на настоящата директива“, предвижда:

„[…]

3. Държавите членки освен това гарантират, че разпоредбите, които приемат за изпълнение на настоящата директива, не могат да бъдат заобиколени в резултат на начина, по който са формулирани договорите, по-конкретно чрез включване на усвоявания или договори за кредит, попадащи в приложното поле на настоящата директива, в договори за кредит, чийто характер или цел би позволил да се избегне изпълнението ѝ.

4. Държавите членки предприемат необходимите мерки с цел потребителите да не бъдат лишени от защитата, предоставена им от настоящата директива, поради избор на правото на трета страна като приложимо право по договора, ако последният е непосредствено свързан с територията на една или повече държави членки“.

13 Член 23 от тази директива, озаглавен „Санкции“, предвижда:

„Държавите членки установяват система от санкции за нарушаване на националните разпоредби, приети съгласно настоящата директива, и вземат всички необходими мерки за

гарантирано прилагане на тези санкции. Предвидените санкции трябва да бъдат ефективни, пропорционални и възпиращи“.

Българското право

Закон за задълженията и договорите

14 Член 26, алинея 1 от Закона за задълженията и договорите (ДВ, бр. 275 от 22 ноември 1950 г.) гласи:

„Нищожни са договорите, които противоречат на закона или го заобикалят, както и договорите, които накърняват добрите нрави, включително и договорите върху неоткрити наследства“.

ЗПК

15 Законът за потребителския кредит (ДВ, бр. 18 от 5 март 2010 г., наричан по-нататък „ЗПК“) предвижда в член 10а:

„(1) Кредиторът може да събира от потребителя такси и комисиони за допълнителни услуги, свързани с договора за потребителски кредит.

(2) Кредиторът не може да изисква заплащане на такси и комисиони за действия, свързани с усвояване и управление на кредита.

(3) Кредиторът не може да събира повече от веднъж такса и/или комисиона за едно и също действие.

(4) Видът, размерът и действието, за което се събират такси и/или комисиони, трябва да бъдат ясно и точно определени в договора за потребителски кредит“.

16 Съгласно член 11 от ЗПК:

„(1) Договорът за потребителски кредит се изготвя на разбираем език и съдържа:

[…]

10. [ГПР] по кредита и общата сума, дължима от потребителя, изчислени към момента на сключване на договора за кредит, като се посочат взетите предвид допускания, използвани при изчисляване на [ГПР] по определения в приложение № 1 начин;

[…]“.

17 Член 19 от ЗПК гласи следното:

„(1) [ГПР] по кредита изразява общите разходи по кредита за потребителя, настоящи или бъдещи (лихви, други преки или косвени разходи, комисиони, възнаграждения от всякакъв вид […]), изразени като годишен процент от общия размер на предоставения кредит.

(2) [ГПР] по кредита се изчислява по формула […].

(3) При изчисляване на [ГПР] по кредита не се включват разходите:

1. които потребителят заплаща при неизпълнение на задълженията си по договора за потребителски кредит;

2. различни от покупната цена на стоката или услугата, които потребителят дължи при покупка на стока или предоставяне на услуга, независимо дали плащането се извършва в брой или чрез кредит;

3. за поддържане на сметка във връзка с договора за потребителски кредит разходите […] са посочени ясно и отделно в договора за кредит или в друг договор, сключен с потребителя.

(4) […] [ГПР] не може да бъде по-висок от пет пъти размера на законната лихва по просрочени задължения в [български лева (BGN)] и във валута, определена с постановление на Министерския съвет на Република България.

(5) […] Клаузи в договор, надвишаващи определените по ал. 4, се считат за нищожни.

(6) […] При плащания по договори, съдържащи клаузи, които са обявени за нищожни по ал. 5, надвзетите средства над прага по ал. 4 се удържат при последващи плащания по кредита“.

18 Член 21 от ЗПК гласи:

„(1) Всяка клауза в договор за потребителски кредит, имаща за цел или резултат заобикаляне изискванията на този закон, е нищожна.

(2) Всяка клауза в договор за потребителски кредит с фиксиран лихвен процент, която определя обезщетение за кредитора, по-голямо от посоченото в чл. 32, ал. 4, е нищожна“.

19 Член 22 от ЗПК предвижда:

„[…] Когато не са спазени изискванията на чл. 10, ал. 1; чл. 11, ал. 1, т. 7 - 12 и 20 и ал. 2, и чл. 12, ал. 1, т. 7—9, договорът за потребителски кредит е недействителен“.

20 Член 23 от ЗПК предвижда:

„Когато договорът за потребителски кредит е обявен за недействителен, потребителят връща само чистата стойност на кредита, но не дължи лихва или други разходи по кредита“.

21 Съгласно параграф 1, точка 1 от Допълнителните разпоредби на ЗПК:

„По смисъла на този закон:

„Общ разход по кредита за потребителя“ са всички разходи по кредита, включително лихви, комисиони, такси, възнаграждение за кредитни посредници и всички други видове разходи, пряко свързани с договора за потребителски кредит, които са известни на кредитора и които потребителят трябва да заплати, включително разходите за допълнителни услуги, свързани с договора за кредит, и по-специално застрахователните премии в случаите, когато сключването на договора за услуга е задължително условие за получаване на

кредита, или в случаите, когато предоставянето на кредита е в резултат на прилагането на търговски клаузи и условия. Общият разход по кредита за потребителя не включва нотариалните такси.

[…]“.

ГПК

22 Член 7, параграф 3 от Гражданския процесуален кодекс (ДВ, бр. 59 от 20 юли 2007 г., наричан по-нататък „ГПК“) гласи:

„Съдът служебно следи за наличието на неравноправни клаузи в договор, сключен с потребител. Той осигурява възможност на страните да изразят становище по тези въпроси“.

23 Съгласно член 78 от ГПК:

„(1) Заплатените от ищеца такси, разноски по производството и възнаграждение за един адвокат, ако е имал такъв, се заплащат от ответника съразмерно с уважената част от иска.

(2) Ако ответникът с поведението си не е дал повод за завеждане на делото и ако признае иска, разноските се възлагат върху ищеца.

(3) Ответникът също има право да иска заплащане на направените от него разноски съразмерно с отхвърлената част от иска.

(4) Ответникът има право на разноски и при прекратяване на делото.

[...]“.

Спорът в главното производство и преюдициалните въпроси

24 На 10 октомври 2019 г. страните в главното производство сключват договор за потребителски кредит за сумата от 5 000 BGN (около 2 500 евро) за период от 36 месеца при годишен лихвен процент от 41 % и ГПР от 49,02 %. Общата сума, която трябва да бъде върната по този договор, е 8 765,02 BGN (около 4 400 евро).

25 Посоченият договор предвижда, че клиентът има възможност да закупи една или повече допълнителни услуги, правилата за чието използване са подробно описани в общите условия на същия договор. Така съгласно точка 15 от последните клиентът може да избере да не закупи допълнителна услуга или да закупи една или повече. В точка 15.1 от тези условия услугата „Фаст“ е описана като даваща на клиента, който е закупил тази услуга, приоритет при разглеждането на искането му за отпускане на кредит и при предоставянето на разположение на средствата, което трябва да се извърши до 24 часа, след като кредитодателят е получил подписания договор за кредит. В точка 15.2 от посочените условия услугата „Флекси“ е описана като позволяваща при определени условия изменението на първоначалния погасителен план. Последната услуга дава възможност да се отложи плащането на месечни вноски по-специално в случай на неработоспособност, прекратен трудов договор, неплатен отпуск, загуба или повреда на имущество в резултат

на бедствие или смърт на лицето, участващо с доходите си в домакинството. Съгласно точка 15.2.2.1 от същите условия, за да бъде използвана тази услуга „Флекси“, трябва да се подпише допълнително споразумение към договора.

26 С.Р.Г. избира да закупи допълнителните услуги „Фаст“ и „Флекси“ съответно на цена от 1 250 BGN (около 625 евро) и 2 500 BGN (около 1 250 евро). Тъй като тези цени са включени в погасителния план като компоненти на разглеждания договор за кредит, с тях общата сума по кредита, която трябва да се върне, е в размер на 12 515,02 BGN (около 6 257 евро).

27 Според запитващата юрисдикция в главното производство е безспорно, че тези допълнителни услуги са били поискани свободно при сключването на разглеждания договор за кредит, без да се твърди, че С.Р.Г. е била въведена в заблуждение относно естеството на този договор и че Профи Кредит България не би дало съгласието си да отпусне посочения кредит, ако споменатите услуги не са били закупени.

28 С.Р.Г. предявява пред запитващата юрисдикция отрицателен установителен иск, с който иска да бъде признато за установено, че тя не дължи на Профи Кредит България сума в общ размер от 7 515,02 BGN (около 3 775 евро), от която 3 765,02 BGN (около 1 900 евро) съответстват на начислената сума за договорна лихва, включваща годишен лихвен процент и ГПР за целия срок на действие на разглеждания договор за кредит, а 3 750 BGN (около 1 875 евро) — на всички суми, дължими за допълнителните услуги „Фаст“ и „Флекси“.

29 Според С.Р.Г. договорните клаузи, които установяват задължението за плащане на тези лихви и услуги, са нищожни като противоречащи на добрите нрави. От една страна, ищцата в главното производство поддържа, че посочените услуги, за които се иска възнаграждение в размер, надвишаващ половината от отпуснатата в заем сума, всъщност са част от дейността по управление на кредита. Съгласно член 10а, алинея 2 от ЗПК обаче кредиторът не може да изисква заплащане на такси и комисиони за тази дейност. От друга страна, тя твърди, че цената на същите услуги е следвало да се включи в ГПР, тъй като представлява разход, включен в договора за кредит и в разглеждания погасителен план. Кредиторът обаче умишлено пропуснал да включи тази цена в ГПР, за да заобиколи член 19, параграф 4 от ЗПК, съгласно който ГПР не може да бъде по-висок от пет пъти размера на законната лихва по просрочени задължения в BGN и във валута.

30 От своя страна Профи кредит България твърди, че С.Р.Г. е избрала да закупи допълнителните услуги „Фаст“ и „Флекси“, като е била запозната с информацията, предоставена от него преди сключването на разглеждания договор за кредит, и че С.Р.Г. се е възползвала от тези услуги. Що се отнася до лихвените проценти и изчисляването на ГПР, ответникът в главното производство твърди, че съгласно договора за кредит това изчисление е направено при първоначалните размери на лихвата и другите разходи и се прилага до изтичане на срока на договора.

31 В този контекст запитващата юрисдикция си задава въпроси, на първо място, относно тълкуването на Директива 2008/48, и по-специално относно определянето на ГПР, относно последиците от неточното посочване на размера на този процент в договор за кредит, както и относно пропорционалността на санкцията, предвидена в българската правна уредба при неточно посочване на този процент.

32 В това отношение запитващата юрисдикция изтъква, че съгласно член 22 от ЗПК, разглеждан във връзка с член 11, параграф 1, точка 10 и член 23 от ЗПК, договор за потребителски кредит, в който не е посочен ГПР, е нищожен, като потребителят дължи само чистата стойност на кредита, без лихви или разходи. Ето защо посочената юрисдикция си задава въпроса дали в случая договореното възнаграждение за допълнителните услуги „Фаст“ и „Флекси“ представлява разход, който е трябвало да бъде включен във формулата за изчисляване на ГПР в съответствие с член 3, буква ж) от Директива 2008/48, и дали неточното посочване на този процент в разглеждания договор за кредит може да се приравни на непосочване на споменатия процент. Освен това тя си задава въпроси относно пропорционалността по смисъла на тази директива на национална правна уредба, която предвижда санкция под формата на нищожност за договор, в който е посочен неправилен ГПР, и така лишава кредитора от правото му на предвидените в този договор лихви и разходи.

33 На второ място, като се позовава на задължението си да провери неравноправния характер на клаузите в потребителските договори, запитващата юрисдикция си задава въпроси относно тълкуването на Директива 93/13, и по-специално дали клаузите на договор за кредит, отнасящи се до допълнителни услуги като разглежданите в спора, с който е сезирана, попадат в основния предмет на този договор за кредит и евентуално дали имат неравноправен характер.

34 На трето и последно място, отново с оглед на Директива 93/13, както е тълкувана от Съда в решение от 16 юли 2020 г., Caixabank и Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 и C-259/19, EU:C:2020:578), запитващата юрисдикция си задава въпроси относно разпределението на съдебните разноски, и по-специално дали евентуалното задължение на С.Р.Г. да понесе част от съдебните разноски, ако искът ѝ бъде частично уважен, би нарушило член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от тази директива.

35 При това положение Софийски районен съд (България) решава да спре производството и да постави на Съда следните преюдициални въпроси:

„1) Следва ли чл. 3, буква „ж“ от Директива [2008/48] да се тълкува в смисъл, че разходите за допълнителни услуги, уговорени към договор за потребителски кредит, като тези за такси за възможност за отлагане и намаляване на вноски, представляват част от [ГПР] по кредита?

2) Следва ли чл. 10, пар. 2, буква „ж“ от Директива [2008/48] да се тълкува в смисъл, че неправилното посочване на [ГПР] в договор за кредит, сключен между търговец и потребител - кредитополучател, следва да се приеме за липса на посочване на [ГПР] в договора за кредит и националният съд да приложи последиците на вътрешното си право, предвидени за непосочване на [ГПР] в договор за потребителски кредит?

3) Следва ли чл. 22, пар. 4 от Директива [2008/48] да се тълкува в смисъл, че предвидена от националния законодател санкция нищожност на договора за потребителски кредит, при която се връща само отпуснатата главница, е пропорционална за случаите, в които договор за потребителски кредит не съдържа точно посочване на [ГПР]?

4) Следва ли чл. 4, пар. 1 и 2 от Директива [93/13] да се тълкува в смисъл, че предвидена в допълнително споразумение към договор за потребителски кредит, сключено отделно и допълнително спрямо основния договор, такса за пакет от допълнителни услуги следва да се смята част от основния предмет на договора и съответно за нея не може да се прилага преценка за неравноправност?

5) Следва ли чл. 3, пар. 1 от Директива [93/13] във връзка с т. 1, буква „о“ от приложението да се тълкува в смисъл, че клауза в договор за допълнителни услуги към потребителски кредит, който предвижда възможност потребителят абстрактно да отсрочва и разсрочва плащане, за което дължи такса, дори и да не се възползва от такава възможност, е неравноправна?

6) Член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива 93/13, както и принципът на ефективност трябва ли да се тълкуват в смисъл, че не допускат правна уредба, която позволява част от процесуалните разноски да се възлагат върху потребителя в случаите на[, първо,] частичното уважаване на претенция за недължимост на суми вследствие на установяване на неравноправен характер на договорна клауза[…] [, второ,] практическа невъзможност или прекомерна трудност в упражняване правата на потребителите по конкретизиране размера на претенцията[, трето,] във всички случаи, когато е налице неравноправна клауза, включително в случаите, когато наличието на неравноправната клауза не се отразява пряко на размера на претенцията на кредитора изцяло или частично, или не е свързана пряко с предмета на делото?“.

По преюдициалните въпроси

По първия въпрос

36 В самото начало следва да се отбележи, че макар при формулирането на първия въпрос запитващата юрисдикция да се ограничава до посочване на допълнителната услуга, уговорена към договора за потребителски кредит, която позволява да се отлага изплащането на месечните вноски или да се намалява техният размер, от акта за преюдициално запитване е видно, че повдигнатите с този въпрос проблеми се отнасят до двете разглеждани в главното производство допълнителни услуги, споменати в точка 25 от настоящото решение.

37 Ето защо, за да се даде полезен и пълен отговор на запитващата юрисдикция, следва да се приеме, че посоченият въпрос се отнася до тези две допълнителни услуги и че с него тази юрисдикция иска по същество да се установи дали член 3, буква ж) от Директива 2008/48 трябва да се тълкува в смисъл, че разходите за допълнителни услуги, които са уговорени към договор за потребителски кредит и дават на закупилия тези услуги потребител приоритет при разглеждане на искането му за отпускане на кредит и при предоставяне на разположение на заетата сума, както и възможността да се отлага изплащането на месечните вноски или да се намалява техният размер, попадат в рамките на понятието „общи разходи по кредита за потребителя“ по смисъла на тази разпоредба, а оттам и на понятието „ГПР“ по смисъла на член 3, буква и).

38 Съгласно член 3, буква ж) от Директива 2008/48 понятието „общи разходи по кредита за потребителя“ обхваща всички разходи, включително лихви, комисиони, такси и всякакви други видове разходи, които потребителят следва да заплати във връзка с договора за

кредит и които са известни на кредитора, с изключение на нотариалните такси. Съгласно тази разпоредба посочените разходи включват и разходите за допълнителни услуги, свързани с договора за кредит, ако сключването на договор за услугата е задължително условие за получаване на кредита или получаването му при предлаганите условия.

39 По силата на член 3, буква и) от Директива 2008/48 ГПР съответства на общите разходи по кредита за потребителя, изразени като годишен процент от общия размер на кредита, и когато е приложимо, включително разходите, посочени в член 19, параграф 2 от тази директива.

40 За да осигури по-голяма защита на потребителите, законодателят на Съюза е възприел широко определение на понятието „общи разходи по кредита за потребителя“ (решение от 16 юли 2020 г., Soho Group, C-686/19, EU:C:2020:582, т. 31 и цитираната съдебна практика), което означава всички разходи, които потребителят следва да заплати във връзка с договора за кредит и които са известни на кредитора (решение от 21 април 2016 г., Radlinger и Radlingerová, C-377/14, EU:C:2016:283, т. 84).

41 Освен това, за да гарантира тази защита, член 22, параграф 3 от Директива 2008/48 задължава държавите членки да гарантират, че разпоредбите, които приемат за изпълнение на тази директива, не могат да бъдат заобиколени посредством начина, по който са формулирани договорите (решение от 11 септември 2019 г., Lexitor, C-383/18, EU:C:2019:702, т. 30).

42 От изложеното следва, че за да се отговори на първия въпрос, следва да се провери, от една страна, дали закупуването на съответните допълнителни услуги представлява условие за получаването на кредита, или е задължително за получаването му при договорните клаузи и предлаганите условия, и от друга страна, дали действително става въпрос за допълнителни услуги, уговорени към разглеждания в главното производство договор за кредит, а не за конструкция, предназначена да прикрие действителните разходи по този кредит, както по същество твърди С.Р.Г.

43 В това отношение най-напред следва да се уточни, че само запитващата юрисдикция следва да извърши такава проверка, като вземе предвид цялата информация, с която разполага. При тази проверка посочената юрисдикция не може да се основе единствено на обстоятелството, че разглежданите в главното производство допълнителни услуги са били поискани свободно при сключването на този договор за кредит или че, както посочва Профи Кредит България в съдебното заседание за изслушване на устните състезания, дължимите по този договор суми и разходите за тези услуги са били посочени отделно в първоначалния погасителен план.

44 Посочената юрисдикция трябва също така да вземе предвид всички разпоредби на разглеждания в главното производство договор за кредит и неговите общи условия, както и правния контекст и фактическите обстоятелства, в които се вписва този договор, за да установи дали сключването му е обусловено от закупуването на съответните допълнителни услуги, или е станало задължително по силата на тези разпоредби и общи условия, или при предлаганите условия, и дали в действителност с договорна конструкция като разглежданата в главното производство не се цели възнаграждението за заетата сума да бъде отчасти изведено извън рамките на договора посредством уговорки относно тези

допълнителни услуги, така че то да не се съдържа изцяло в посочения договор и следователно да не попада в обхвата нито на понятието „общи разходи по кредита за потребителя“, нито на понятието „ГПР“ по смисъла на Директива 2008/48.

45 По-специално съгласно съдебната практика, припомнена в точка 41 от настоящото решение, запитващата юрисдикция следва да провери дали невключването на цената на посочените допълнителни услуги в ГПР всъщност има за цел да се заобиколи забраната по член 19, параграф 4 от ЗПК, който предвижда, че този процент не може да бъде по-висок от пет пъти размера на законната лихва по просрочени задължения в BGN и във валута, определена с постановление на Министерския съвет на Република България.

46 С оглед на тези съображения на първия въпрос следва да се отговори, че член 3, буква ж) от Директива 2008/48 трябва да се тълкува в смисъл, че разходите за допълнителни услуги, които са уговорени към договор за потребителски кредит и дават на закупилия тези услуги потребител приоритет при разглеждане на искането му за отпускане на кредит и при предоставяне на разположение на заетата сума, както и възможността да се отлага изплащането на месечните вноски или да се намалява техният размер, попадат в обхвата на понятието „общи разходи по кредита за потребителя“ по смисъла на тази разпоредба, а оттам и на понятието „ГПР“ по смисъла на посочения член 3, буква и), когато закупуването на посочените услуги се оказва задължително за получаването на съответния кредит или те представляват конструкция, предназначена да прикрие действителните разходи по този кредит.

По втория и третия въпрос

47 В самото начало следва да се отбележи, че макар в третия си въпрос запитващата юрисдикция да се позовава на член 22, параграф 4 от Директива 2008/48, от преюдициалното запитване, както е уточнено от тази юрисдикция, е видно, че съмненията ѝ се отнасят до член 23 от тази директива.

48 Освен това, тъй като Съдът е компетентен да предостави на тази юрисдикция всички насоки за тълкуване, които могат да бъдат полезни за решаване на делото в главното производство, като извлече от цялата информация, предоставена от запитващата юрисдикция, и по-специално от мотивите на акта за преюдициално запитване, разпоредбите от правото на Съюза, които изискват тълкуване предвид предмета на спора (вж. в този смисъл решение от 22 април 2021 г., Profi Credit Slovakia, C-485/19, EU:C:2021:313, т. 50 и цитираната съдебна практика), на третия въпрос следва да се отговори с оглед на посочения член 23.

49 Ето защо следва да се приеме, че с втория и третия си въпрос, които следва да се разгледат заедно, запитващата юрисдикция иска по същество да се установи дали член 10, параграф 2, буква ж) и член 23 от Директива 2008/48 трябва да се тълкуват в смисъл, че когато в договор за потребителски кредит не е посочен ГПР, включващ всички предвидени в член 3, буква ж) от тази директива разходи, посочените разпоредби допускат този договор да се счита за освободен от лихви и разноски, така че обявяването на неговата нищожност да води единствено до връщане от страна на съответния потребител на предоставената в заем главница.

50 За да се отговори на тези въпроси, следва да се припомни, от една страна, че член 10, параграф 2 от Директива 2008/48 извършва пълна хармонизация, що се отнася до данните, които задължително трябва да бъдат включени в договора за кредит (вж. в този смисъл решение от 9 ноември 2016 г., Home Credit Slovakia, C-42/15, EU:C:2016:842, т. 56). За тази цел член 10, параграф 2, буква ж) от споменатата директива предвижда, че договорът за кредит посочва по ясен и кратък начин ГПР и дължимата от потребителя обща сума, изчислени при сключването на договора за кредит.

51 От практиката на Съда следва, че посочването на ГПР в договора за кредит е от съществено значение, по-специално доколкото позволява на потребителя да прецени обхвата на своето задължение (вж. в този смисъл решение от 9 ноември 2016 г., Home Credit Slovakia, C-42/15, EU:C:2016:842, т. 67 и 70).

52 От друга страна, от член 23 от Директива 2008/48, разглеждан във връзка със съображение 47 от същата директива, следва, че макар изборът на системата от санкции за нарушаване на националните разпоредби, приети съгласно тази директива, да е по усмотрение на държавите членки, така предвидените санкции трябва да бъдат ефективни, пропорционални и възпиращи. Това означава, че строгостта на санкциите трябва да бъде в съответствие с тежестта на наказваните с тях нарушения, като се гарантира реално възпиращ ефект и същевременно се съблюдава основният принцип на пропорционалност (вж. в този смисъл решение от 9 ноември 2016 г., Home Credit Slovakia, C-42/15, EU:C:2016:842, т. 61—63 и цитираната съдебна практика).

53 Предвид същественото значение, което посочването на ГПР в такъв договор има за потребителя, Съдът е постановил, че националният съд може служебно да прилага национална правна уредба, която предвижда, че при непосочване на ГПР предоставеният кредит се счита за освободен от лихви и разноски (вж. в този смисъл определение от 16 ноември 2010 г., Pohotovosť, C-76/10, EU:C:2010:685, т. 77).

54 Съдът е постановил също, че когато в договор за кредит е посочен очакваният ГПР, като точният му размер подлежи на уточнение след отпускането на кредита, подобна санкция, изразяваща се в загуба от кредитодателя на правото му на лихви и разноски, трябва да се счита за пропорционална по смисъла на член 23 от Директива 2008/48 (вж. в този смисъл решение от 9 ноември 2016 г., Home Credit Slovakia, C-42/15, EU:C:2016:842, т. 18 и 69—71).

55 В конкретния случай с оглед на съществения характер на посочването на ГПР в договор за потребителски кредит, за да даде възможност на потребителите да се запознаят с правата и задълженията си, както и с оглед на изискването при изчисляването на този процент да се включат всички разходи по член 3, буква ж) от Директива 2008/48, следва да се приеме, че посочването на ГПР, който не отразява точно всички тези разходи, лишава потребителя от възможността да определи обхвата на своето задължение по същия начин както непосочването на този процент. Следователно санкция, изразяваща се в лишаване на кредитора от правото му на лихви и разноски при посочване на ГПР, който не включва всички споменати разходи, отразява тежестта на такова нарушение и има възпиращ и пропорционален характер.

56 С оглед на изложените съображения на втория и третия въпрос следва да се отговори, че член 10, параграф 2, буква ж) и член 23 от Директива 2008/48 трябва да се тълкуват в смисъл, че когато в договор за потребителски кредит не е посочен ГПР, включващ всички предвидени в член 3, буква ж) от тази директива разходи, посочените разпоредби допускат

този договор да се счита за освободен от лихви и разноски, така че обявяването на неговата нищожност да води единствено до връщане от страна на съответния потребител на предоставената в заем главница.

По четвъртия въпрос

57 С четвъртия си въпрос запитващата юрисдикция иска по същество да се установи дали член 4, параграф 2 от Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че клаузите относно допълнителни услуги, които са уговорени към договор за потребителски кредит и дават на закупилия тези услуги потребител приоритет при разглеждане на искането му за отпускане на кредит и при предоставяне на разположение на заетата сума, както и възможността да се отлага изплащането на месечните вноски или да се намалява техният размер, спадат към основния предмет на този договор по смисъла на споменатата разпоредба и следователно не подлежат на преценка за неравноправност.

58 В самото начало следва да се отбележи, че макар съгласно формулировката на този въпрос разглежданите в главното производство допълнителни услуги да са предвидени в допълнително споразумение към съответния договор за кредит, това не следва ясно от преюдициалното запитване. Тъй като обаче клаузите относно тези услуги са неразривно свързани с посочения договор, те не могат да съществуват самостоятелно без този договор, а разходите за споменатите услуги са включени в погасителния план на кредита. Ето защо тези клаузи трябва да се анализират в контекста на посочения договор и във връзка с предмета му, независимо дали се съдържат в самия договор или в допълнително споразумение към него.

59 В тази връзка следва да се припомни, че член 4, параграф 2 от Директива 93/13 установява изключение от механизма за контрол по същество на неравноправните клаузи, предвиден от въведената с тази директива система за защита на потребителите, както и че при това положение тази разпоредба следва да се тълкува стриктно (решение от 20 септември 2017 г., Andriciuc и др., C-186/16, EU:C:2017:703, т. 34 и цитираната съдебна практика).

60 По отношение на категорията на договорните клаузи, които попадат в обхвата на понятието „основен предмет на договора“ по смисъла на посочената разпоредба, Съдът е постановил, че тези клаузи трябва да се разбират като клаузи, определящи основните престации по договора и които сами по себе си го характеризират. Обратно, клаузите, които имат акцесорен характер спрямо клаузите, определящи самата същност на договорното отношение, не попадат в обхвата на това понятие (решение от 20 септември 2017 г., Andriciuc и др., C-186/16, EU:C:2017:703, т. 35 и 36 и цитираната съдебна практика).

61 Основните престации по договор за кредит се състоят в това, че кредитодателят се задължава основно да предостави на разположение на кредитополучателя определена парична сума, а последният от своя страна основно се задължава да възстанови същата, поначало с лихви, съгласно предвидения за целта график (вж. в този смисъл решение от 16 март 2023 г., Caixabank (Комисиона за обработка на кредита), C-565/21, EU:C:2023:212, т. 18 и цитираната съдебна практика).

62 С оглед на задължението за стриктно тълкуване на член 4, параграф 2 от Директива 93/13 Съдът е постановил, че задължението за заплащане на възнаграждение за услугите по проучването, одобряването и разглеждането на искане за заем или за други подобни услуги, присъщи на дейността на кредитодателя по отпускането на заема, не може да се

счита за попадащо в обхвата на основните престации по договор за кредит, посочени в предходната точка от настоящото решение (решение от 16 март 2023 г., Caixabank (Комисиона за обработка на кредита), C-565/21, EU:C:2023:212, т. 22 и 23).

63 Следва също да се припомни, че посочените в споменатата разпоредба клаузи не подлежат на преценка относно техния неравноправен характер само ако компетентната национална юрисдикция след самостоятелно разглеждане на всеки отделен случай приеме, че са били изразени от продавача или доставчика на ясен и разбираем език (решение от 5 юни 2019 г., GT, C-38/17, EU:C:2019:461, т. 31 и цитираната съдебна практика).

64 В случая, що се отнася до квалификацията на клаузите относно разходите за разглежданите в главното производство допълнителни услуги, от акта за преюдициално запитване е видно, че тези услуги се отнасят до приоритета, който се дава на закупилия ги потребител при разглеждане на искането му за отпускане на кредит и при предоставяне на разположение на заетата сума, както и до възможността да се отлага изплащането на месечните вноски или да се намалява техният размер.

65 Следователно с оглед на съдебната практика, припомнена в точки 61 и 62 от настоящото решение, не е видно посочените услуги да засягат самата същност на съответното договорно правоотношение, а именно, от една страна, предоставянето на разположение от кредитора на парична сума, и от друга страна, възстановяването на тази сума, поначало с лихви, съгласно предвидения за целта график, което запитващата юрисдикция все пак следва да провери.

66 Освен това, ако след проверката, която трябва да извърши в рамките на първия въпрос, запитващата юрисдикция стигне до извода, че разходите за разглежданите в главното производство допълнителни услуги е трябвало да бъдат включени в „общите разходи по кредита за потребителя“ по смисъла на член 3, буква ж) от Директива 2008/48 и следователно в ГПР по смисъла на член 3, буква и), това не означава, че клаузите относно тези разходи автоматично биха попаднали в обхвата на изключението, предвидено в член 4, параграф 2 от Директива 93/13.

67 Всъщност, както Съдът е постановил в точка 47 от решение от 26 февруари 2015 г., Matei (C-143/13, EU:C:2015:127), точният обхват на понятието „основен предмет“ по смисъла на член 4, параграф 2 от Директива 93/13 не може да бъде определен с помощта на понятието „общи разходи по кредита за потребителя“ по смисъла на член 3, буква ж) от Директива 2008/48. Така фактът, че в общите разходи по потребителски кредит са включени различни видове разходи, не е определящ, за да се установи, че тези разходи спадат към основните престации по съответния договор за кредит (вж. в този смисъл решение от 3 септември 2020 г., Profi Credit Polska, C-84/19, C-222/19 и C-252/19, EU:C:2020:631, т. 69).

68 С оглед на изложените съображения на четвъртия въпрос следва да се отговори, че член 4, параграф 2 от Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че клаузите относно допълнителни услуги, които са уговорени към договор за потребителски кредит и дават на закупилия тези услуги потребител приоритет при разглеждане на искането му за отпускане на кредит и при предоставяне на разположение на заетата сума, както и възможността да се отлага изплащането на месечните вноски или да се намалява техният размер, по принцип не спадат към основния предмет на този договор по смисъла на тази разпоредба и следователно подлежат на преценка за неравноправност.

По петия въпрос

69 С петия си въпрос запитващата юрисдикция иска по същество да се установи дали член 3, параграф 1 от Директива 93/13, разглеждан във връзка с точка 1, буква о) от приложението към тази директива, трябва да се тълкува в смисъл, че клауза в договор за потребителски кредит, която позволява на съответния потребител да отлага или да разсрочва плащането на месечните вноски по кредита срещу заплащането на допълнителни разходи, макар да не е сигурно, че този потребител ще се възползва от тази възможност, е неравноправна.

70 Приложението към Директива 93/13, към което препраща член 3, параграф 3 от тази директива, съдържа примерен и неизчерпателен списък на клаузи, които могат да бъдат обявени за неравноправни, сред които в точка 1, буква о) от това приложение са включени клаузите, които имат за предмет или резултат да задължат потребителя да изпълнява задълженията си, дори и когато продавачът или доставчикът не изпълняват своите.

71 От текста на точка 1, буква о) следва, че тя не се отнася до клауза в договор за кредит, която позволява на съответния потребител да отлага или да разсрочва плащането на месечните вноски по кредита срещу заплащането на допълнителни разходи, доколкото подобна клауза предвижда евентуално задължение, което продавачът или доставчикът по принцип е длъжен да изпълнява в замяна на разходите, съответстващи на по-голяма гъвкавост, предоставена на потребителя при изпълнението на този договор.

72 Това обаче не означава, че такава клауза не може да се счита за неравноправна по смисъла на член 3, параграф 1 от Директива 93/13, ако не е индивидуално договорена и въпреки изискването за добросъвестност създава в ущърб на потребителя значителна неравнопоставеност между правата и задълженията на страните, произтичащи от договора.

73 Що се отнася до въпроса дали конкретна договорна клауза има неравноправен характер, член 4, параграф 1 от Директива 93/13 предвижда, че преценката за неравноправност на дадена клауза трябва да се извършва, като се отчита характерът на стоките или услугите, за които е сключен договорът, и се вземат предвид всички обстоятелства, довели до сключването му, към момента на самото сключване, както и всички останали клаузи в договора или такива, съдържащи се в друг договор, от който той произтича.

74 При всички положения следва да се припомни, че при преценката на евентуалния неравноправен характер на договорна клауза запитващата юрисдикция следва да се произнесе по квалификацията на тази клауза с оглед на конкретните обстоятелства по случая, а Съдът трябва да изведе от разпоредбите на Директива 93/13 критериите, които националният съд може или трябва да прилага при преценката на договорни клаузи от гледна точка на тези разпоредби (решение от 10 септември 2020 г., A (Пренаемане на социално жилище), C-738/19, EU:C:2020:687, т. 31 и цитираната съдебна практика).

75 От това следва, че в настоящия случай запитващата юрисдикция трябва да определи дали клаузата, която позволява на съответния потребител да отлага или да разсрочва плащането на месечните вноски по кредита срещу заплащането на допълнителни разходи, независимо дали потребителят действително прибягва до такива услуги, трябва да се счита за неравноправна с оглед на всички обстоятелства, довели до сключването на договора за кредит.

76 За тази цел както изискваната от член 5 от Директива 93/13 прозрачност на тази договорна клауза (вж. в този смисъл решение от 10 юни 2021 г., BNP Paribas Personal Finance, C-609/19, EU:C:2021:469, т. 62 и цитираната съдебна практика), така и свободата на преценка, с която разполага кредиторът при искане за изменение на погасителния план на кредита, представляват критерии, които следва да се вземат предвид при преценката на неравноправния характер на посочената клауза, и по-специално на евентуалната договорна неравнопоставеност, създадена от нея.

77 Във връзка с последното запитващата юрисдикция следва също така да съпостави размера на допълнителните разходи за закупуването на съответната услуга и размера на отпуснатия кредит, като вземе предвид и всички разходи, свързани с разглеждания в главното производство договор за кредит. Всъщност Съдът вече е постановил, че когато съответната количествена икономическа преценка разкрие значителна неравнопоставеност, последната може да се констатира, без да е нужно да се проверяват други елементи. При договора за кредит такава констатация може по-специално да се направи, ако за услугите, предоставени като насрещна престация за разходите, различни от лихвите, не може разумно да се приеме, че попадат сред престациите, извършени в рамките на сключването или управлението на този договор, или ако сумите, за които е задължен потребителят, като такси за отпускане и за управление на заем, се явяват явно непропорционални спрямо заетата сума (решение от 23 ноември 2023 г., Provident Polska, C-321/22, EU:C:2023:911, т. 47 и цитираната съдебна практика).

78 С оглед на изложените съображения на петия въпрос следва да се отговори, че член 3, параграф 1 от Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че клауза в договор за потребителски кредит, която позволява на съответния потребител да отлага или да разсрочва плащането на месечните вноски по кредита срещу заплащането на допълнителни разходи, макар да не е сигурно, че този потребител ще се възползва от посочената възможност, може да има неравноправен характер, когато по-специално тези разходи са явно непропорционални спрямо размера на отпуснатия заем.

По шестия въпрос

79 С шестия си въпрос запитващата юрисдикция иска по същество да се установи дали член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива 93/13, разглеждани с оглед на принципа на ефективност, трябва да се тълкуват в смисъл, че не допускат национална правна уредба, която позволява потребителят да бъде задължен да понесе част от процесуалните разноски, когато, след установяването на нищожността на договорна клауза поради неравноправния ѝ характер, искането му за връщане на недължимо платени въз основа на тази клауза суми е уважено само частично.

80 По-специално тази юрисдикция си задава въпроса дали тълкуването, до което е достигнал Съдът в точка 99 от решение от 16 юли 2020 г., Caixabank и Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 и C-259/19, EU:C:2020:578), се прилага само когато е практически невъзможно или прекомерно трудно да се определи обхватът на правото на потребителя на връщане на сумите, които е платил въз основа на обявена за неравноправна клауза, или това тълкуване се прилага и във всички случаи, в които искането му за връщане на тези суми е уважено само частично.

81 Според посочената юрисдикция, ако не уважи изцяло иска на С.Р.Г., като постанови или че клаузите относно разглежданите в главното производство допълнителни услуги спадат към основния предмет на договора по смисъла на член 4, параграф 2 от Директива 93/13, или че разходите за тези услуги не би трябвало да се включват в ГПР по силата на Директива 2008/48, или че искането за лишаване на кредитора от правото му на лихви и разноски трябва да бъде уважено само частично, тя би трябвало да се произнесе и по разпределянето на съдебните разноски на основание член 78 от ГПК.

82 Следва да се припомни, че разпределянето на разноските по съдебно производство пред националните юрисдикции попада в обхвата на процесуалната автономия на държавите членки, при условие че са спазени принципите на равностойност и на ефективност (решение от 22 септември 2022 г., Servicios Prescriptor y medios de pagos EFC, C-215/21, EU:C:2022:723, т. 34 и цитираната съдебна практика).

83 Макар принципът на ефективност като цяло да допуска потребителят да понесе определени съдебни разноски, когато предявява иск за установяване на неравноправния характер на договорна клауза (решение от 7 април 2022 г., Caixabank, C-385/20, EU:C:2022:278, т. 51), следва също да се отбележи, че Директива 93/13 предоставя на потребителя право да се обърне към съд, за да се установи неравноправният характер на договорна клауза и последната да се остави без приложение — право, чиято ефективност трябва да се запази. Поради това режимът на разпределяне на съдебните разноски в такова производство не трябва да възпира потребителя да упражни това право (вж. в този смисъл решение от 22 септември 2022 г., Servicios Prescriptor y medios de pagos EFC, C-215/21, EU:C:2022:723, т. 37 и цитираната съдебна практика).

84 В точка 99 от решение от 16 юли 2020 г., Caixabank и Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 и C-259/19, EU:C:2020:578), Съдът е постановил, че член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива 93/13, както и принципът на ефективност трябва да се тълкуват в смисъл, че не допускат правна уредба, която позволява част от процесуалните разноски да се възлагат върху потребителя в зависимост от размера на недължимо платените суми, които са му били върнати вследствие на установяването на нищожност на договорна клауза поради неравноправния ѝ характер, като се има предвид, че подобна правна уредба създава съществена пречка, която може да възпре потребителя да упражни предоставеното от Директива 93/13 право на ефективен съдебен контрол върху евентуалния неравноправен характер на договорни клаузи.

85 Както следва от точка 94 от това решение, процесуалната правна уредба относно определянето на съдебните разноски по делото, по което е постановено същото решение, позволява продавачът или доставчикът да не бъде осъден да заплати всички съдебни разноски, когато предявеният от потребител иск за установяване на нищожност на неравноправна договорна клауза бъде уважен изцяло, а искът за връщане на платени по силата на тази клауза суми — само частично.

86 От произтичащата от посоченото решение съдебна практика следва, че когато искането за обявяване на договорна клауза за нищожна поради неравноправния ѝ характер е уважено изцяло, самият факт, че връщането на сумите, платени на основание на тази клауза, е само частично поради наличието на противоречива практика, която може да попречи на потребителя да определи правилно размера на искането си за връщане на тези суми, не позволява на този потребител да се възлагат част от процесуалните разноски в зависимост от размера на недължимо платените суми, които са му били върнати.

87 Следователно не може да се изключи възможността потребителят да е длъжен да понесе част от съдебните разноски, които е направил, за да предяви иск за установяване на неравноправния характер на договорна клауза, в случай на частично уважаване — след обявяване на тази клауза за нищожна — на искането му за връщане на недължимо платените въз основа на посочената клауза суми, по-специално когато потребителят недобросъвестно упражнява правото си на връщане. Ако обаче, след като искът за обявяване на нищожност е бил уважен, искането за връщане е уважено само частично, поради това че за посочения потребител е практически невъзможно или прекомерно трудно да определи обхвата на правото си на връщане на тези суми, процесуалната правна уредба, по силата на която същият потребител трябва да понесе част от съдебните разноски във връзка с такова производство, може да го възпре да упражни предоставените му от Директива 93/13 права.

88 С оглед на тези съображения на шестия въпрос следва да се отговори, че член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива 93/13, разглеждани с оглед на принципа на ефективност, трябва да се тълкуват в смисъл, че не допускат национална правна уредба, която позволява потребителят да бъде задължен да понесе част от процесуалните разноски, когато, след установяването на нищожността на договорна клауза поради неравноправния ѝ характер, искането му за връщане на недължимо платени от него въз основа на тази клауза суми е уважено само частично с мотива, че е практически невъзможно или прекомерно трудно да се определи обхватът на правото на този потребител на връщане на посочените суми.

По съдебните разноски

89 С оглед на обстоятелството, че за страните по главното производство настоящото дело представлява отклонение от обичайния ход на производството пред запитващата юрисдикция, последната следва да се произнесе по съдебните разноски. Разходите, направени за представяне на становища пред Съда, различни от тези на посочените страни, не подлежат на възстановяване.

По изложените съображения Съдът (девети състав) реши:

1) Член 3, буква ж) от Директива 2008/48/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 23 април 2008 година относно договорите за потребителски кредити и за отмяна на Директива 87/102/ЕИО на Съвета

трябва да се тълкува в смисъл, че

разходите за допълнителни услуги, които са уговорени към договор за потребителски кредит и дават на закупилия тези услуги потребител приоритет при разглеждане на искането му за отпускане на кредит и при предоставяне на разположение на заетата сума, както и възможността да се отлага изплащането на месечните вноски или да се намалява техният размер, попадат в обхвата на понятието „общи разходи по кредита за потребителя“ по смисъла на тази разпоредба, а оттам и на понятието „годишен процент на разходите“ по смисъла на посочения член 3, буква и), когато закупуването на посочените услуги се оказва задължително за получаването на съответния кредит или те представляват конструкция, предназначена да прикрие действителните разходи по този кредит.

2) Член 10, параграф 2, буква ж) и член 23 от Директива 2008/48

трябва да се тълкуват в смисъл, че

когато в договор за потребителски кредит не е посочен годишен процент на разходите, включващ всички предвидени в член 3, буква ж) от тази директива разходи, посочените разпоредби допускат този договор да се счита за освободен от лихви и разноски, така че обявяването на неговата нищожност да води единствено до връщане от страна на съответния потребител на предоставената в заем главница.

3) Член 4, параграф 2 от Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори

трябва да се тълкува в смисъл, че

клаузите относно допълнителни услуги, които са уговорени към договор за потребителски кредит и дават на закупилия тези услуги потребител приоритет при разглеждане на искането му за отпускане на кредит и при предоставяне на разположение на заетата сума, както и възможността да се отлага изплащането на месечните вноски или да се намалява техният размер, по принцип не спадат към основния предмет на този договор по смисъла на тази разпоредба и следователно подлежат на преценка за неравноправност.

4) Член 3, параграф 1 от Директива 93/13

трябва да се тълкува в смисъл, че

клауза от договор за потребителски кредит, която позволява на съответния потребител да отлага или да разсрочва плащането на месечните вноски по кредита срещу заплащането на допълнителни разходи, макар да не е сигурно, че този потребител ще се възползва от посочената възможност, може да има неравноправен характер, когато по-специално тези разходи са явно непропорционални спрямо размера на отпуснатия заем.

5) Член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива 93/13, разглеждани с оглед на принципа на ефективност,

трябва да се тълкуват в смисъл, че

не допускат национална правна уредба, която позволява потребителят да бъде задължен да понесе част от процесуалните разноски, когато, след установяването на нищожността на договорна клауза поради неравноправния ѝ характер, искането му за връщане на недължимо платени от него въз основа на тази клауза суми е уважено само частично с мотива, че е практически невъзможно или прекомерно трудно да се определи обхватът на правото на този потребител на връщане на посочените суми.

Spineanu-Matei Rodin Rossi

Обявено в открито съдебно заседание в Люксембург на 21 март 2024 година.

Секретар
A. Calot Escobar

Председател на състава
O. Spineanu-Matei